

według najbardziej komunikatywnego klucza, stanowiących podstawę do wszelkich działań heurystycznych.

Nucleus składa się z dwóch części. Pierwsza zawiera podstawowe wiadomości z zakresu systematyki bibliograficznej, tzn. rozumienie pojęcia „bibliografia”, jej formy, czynności opracowującego i wydawcy, rodzaje bibliografii, układy w bibliografiach, indeksy, formy zapisu bibliograficznego. Podrozdział drugi omawia pojęcia słowników leksykalnych, biobibliografii, ważniejsze podręczniki bibliograficzne itd. Liczne przykłady ilustrujące przytaczane zjawiska, są zaopatrzone w odsyłacze cyfrowe do trzonu głównego, gdzie podawane są pełne opisy bibliografii.

Część druga jest zrebem głównym, zawierającym 75 bibliografii, rozmieszczonych w trzech częściach: nauki humanistyczne (s. 18—69), prawo, gospodarka, socjologia (s. 69—81) i nauki przyrodnicze, matematyka, medycyna, technika, rolnictwo, sport (s. 81—110). Każda z 75 wymienionych bibliografii została opisana w sposób skrótowy, ale w pełni umożliwiający jej identyfikację: tytuł cytowany (najczęściej skrót), tytuł pełny, częstotliwość ukazywania się, chronologia przedmiotowa, zawartość, układ, indeksy, cechy swoiste.

Przyjęty układ, przejrzystość formy, trafnie dobrane przykłady, zróżnicowana typografia, w pełni umożliwiają posługiwanie się tym informatorem przez początkującego bibliografa. Powstanie tej pozycji mogło być możliwe dzięki istnieniu i funkcjonowaniu pozycji macierzystych (Koppitz, Totoka/Weitzela, Allischewskiego), w których uczący może w każdej chwili znaleźć szczegółowsze informacje. Wyrazić należy podziw dla uporządkowania, z jakim zachodni Niemcy bibliografowie dążą do unowocześnienia i uprzystępnienia tej obszernej ale potrzebnej dyscypliny.

Adam Nowak

¹ H.-J. Koppitz: *Grundzüge der Bibliographie*. München 1977.

² W. Totok, R. Weitzel, K. H. Weimann: *Handbuch der bibliographischen Nachschlagwerke*. Wyd. 6. Frankfurt a. M. 1984.

³ H. Allischewski: *Bibliographienkunde*. Wiesbaden 1976; tenże: *Abbildungen zur Bibliographienkunde*. Wiesbaden 1978.

Heinz Hoehne: Die internationale Entwicklung auf dem Gebiete der alphabetische Katalogisierung seit der Internationalen Katalogisierungskonferenz von Paris 1961. Leipzig: Deutsche Bücherei 1979, II, 155, L1—L57 s.

Rozwój nauki i techniki, a w związku z tym narastająca w szybkim tempie produkcja wydawnicza sprawiły, że stało się konieczne stworzenie światowego systemu informacji naukowej, którego zadaniem byłaby lepsza organizacja przepływu informacji w skali globalnej. Wychodząc naprzeciw temu zadaniu, UNESCO — przy współpracy IFLA, ISO, FID i innych organizacji międzynarodowych — powołało do życia program współpracy międzynarodowej UNISIST (Universal System for Information in Science and Technology), program budowy infrastruktur narodowych w zakresie dokumentacji, bibliotek i archiwów NATIS (National Information

Systems) i uniwersalną rejestrację bibliograficzną UBC (Universal Bibliographic Control). Jednym z istotnych warunków realizacji tych programów jest ujednoczenie zasad opisu katalogowego i opisu bibliograficznego oraz stosowanie ich w bibliografiach narodowych wszystkich krajów w postaci ustalonej w skali międzynarodowej.

Obradująca w Paryżu w 1961 roku Międzynarodowa Konferencja IFLA na temat zasad katalogowania (International Conference on Cataloguing Principles) stała się punktem zwrotnym w pracach nad ujednoczeniem opisu katalogowego i opisu bibliograficznego. Od tej pory na całym świecie prowadzone są prace nad opublikowaniem nowych zasad katalogowania, które odpowiadałyby zaleceniom międzynarodowych komisji IFLA, dotyczącym ich unifikacji w skali międzynarodowej. Mimo ogromu prac włożonych w dzieło unifikacji, nie udało się do końca rozwiązać istotnych problemów: stosowania hasła osobowego, autora korporatywnego, tytułu rzeczowego. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w tym, że komisje opracowujące w poszczególnych krajach narodowe instrukcje katalogowania starają się uwzględnić własną specyfikę.

Omawiana książka daje nam możliwość prześledzenia prac szerokiego grona bibliotekarzy nad unifikacją zasad katalogowania od konferencji w Londynie w 1959 roku do dostosowania norm opisu bibliograficznego NRD i RFN do *Regeln für Alphabetischen Katalogisierung (RAK)*. Jest to praca doktorska, napisana w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu im. Humboldta w Berlinie, a jej autor jest dyrektorem Oddziału Katalogów Deutsche Bücherei. Autor postawił przed sobą zadanie przedstawienia rozwoju zmian w ciągu ostatnich 17 lat w dziedzinie alfabetycznego katalogowania, dokonanie ich krytyki i oceny. Na pierwszy rzut oka zmiany te wydają się mieć charakter bibliotekarski, przyczyn ich jednak należy upatrywać w rozwoju nauki i techniki, a w związku z tym w ilościowym wzroście literatury. Ujednoczenie zasad katalogowania daje możliwość szybszego dostarczenia użytkownikowi dokumentów poprzez zaoszczędzenie wielokrotnego powtarzania tych samych czynności bibliotekarskich.

Treść książki podzielił autor na dziewięć rozdziałów. W pierwszym pokazuje zmiany jakie zaszły w katalogowaniu alfabetycznym od konferencji paryskiej w 1961 roku. Zalecenia teże konferencji (Statement of Principles) stały się punktem wyjścia do opracowania nowych zasad katalogowania alfabetycznego. Na ich skutki nie trzeba było długo czekać. W ZSRR opracowano *Edinye pravila. Anglo-American Cataloguing Rules* był wynikiem wspólnych prac bibliotekarzy USA, Kanady i Wielkiej Brytanii. Bibliotekarze NRD, RFN, Austrii i Szwajcarii opracowali *Regeln für Alphabetischen Katalogisierung (RAK)*. Opracowanie w Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie programu katalogowania zbiorowego znanego jako *Shered Cataloguing Program* wykazało, jak wiele istnieje rozbieżności utrudniających wprowadzenie do praktyki ujednoczonych zasad katalogowania. Nie ustalono bowiem jednoznacznie, jakich danych należy używać w opisie głównym, kiedy powinno się stosować hasło osobowe, a kiedy autora korporatywnego, transliterację czy transkrypcję przy opracowywaniu dokumentów obcojęzycznych. Dużo miejsca poświęca autor dyskusji nad ujednoczeniem haseł dla anonimów klasycznych, ustaleniem listy nazw państwowych, ujednoczeniem haseł dla ciał zbiorowych oraz międzynarodowej normie opisu bibliograficznego.

Treść dwóch następnych rozdziałów pracy dotyczy międzynarodowej normy opisu bibliograficznego. Podstawą do jego unifikacji stał się wydany w 1974 roku *International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications — ISBD(M)*, znowelizowany w 1978 roku. Autor pokazuje recepcję ISBD(M) w poszcze-

gólnych krajach: NRD, RFN, Austrii, ZSRR, Czechosłowacji, Polsce, Australii i Francji. Charakteryzuje również analogiczne przepisy dotyczące wydawnictw ciągłych i innych rodzajów dokumentów.¹ Najwięcej problemów mają opracowujący nowe zasady z jednolitym stosowaniem autora korporatywnego, wątpliwości nasuwa już sama definicja tego pojęcia.

W rozdziale piątym autor omawia problem katalogowania książek w toku ich procesu publikacyjnego (Cataloguing in Publication), wprowadzonym do praktyki bibliotekarskiej przez Bibliotekę Kongresu. Zwraca uwagę, iż ta forma katalogowania umożliwia szybsze dotarcie nowej książki do użytkownika, obniża koszty poprzez zmniejszenie liczby osób zatrudnionych przy opracowywaniu dokumentów i ujednocenia opis katalogowy. Tego rodzaju działalność jest prowadzona również w ZSRR, Australii, Brazylii, RFN, Wielkiej Brytanii, Indiach, Japonii, Kanadzie, Szwecji, Polsce i NRD.

W następnym rozdziale pokazuje autor rozwój i stan katalogowania alfabetycznego w bibliotekach niemieckiego obszaru językowego, w krajach socjalistycznych ze szczególnym uwzględnieniem ZSRR i krajów anglo-języcznych. Zagadnieniem, na którym autor skupia uwagę są opracowane przez bibliotekarzy NRD, RFN, Austrii zasady katalogowania alfabetycznego RAK. NRD wprowadziła je do praktyki bibliotekarskiej, natomiast w RFN i Austrii nie stosuje się RAK we wszystkich bibliotekach z uwagi na różną sytuację konstytucyjną i społeczną tych państw. W Szwajcarii prowadzone są prace nad własną instrukcją.

Ostatni rozdział dotyczy zagadnienia elektronicznego przetwarzania danych i jego wpływu na metodę katalogowania alfabetycznego oraz formę katalogu alfabetycznego. Jest to niewątpliwie problem bardzo ciekawy, podnoszący nowe aspekty, ale potraktowany przez autora zbyt pobieżnie. Zwraca on uwagę na to, iż nastąpi niejako powrót do książkowej formy katalogu, powstaną katalogi mikrofilmowe. Należałoby w tym miejscu wspomnieć o opracowanym w Bibliotece Kongresu projekcie katalogowania na taśmach magnetycznych (Machine Readable Cataloging MARC)². Całość wywodów została uzupełniona wykazem skrótów i spisem wykorzystanej literatury (475 pozycji).

Mimo znacznych sukcesów w omawianej dziedzinie, we wszystkich państwach nadal prowadzi się prace nad opracowaniem nowych zasad katalogowania alfabetycznego i unifikacji ich w skali międzynarodowej oraz ujednoczenia opisu katalogowego i opisu bibliograficznego. Ukazując wysiłki poszczególnych państw nad rozwiązaniem istniejących problemów pominął autor prace prowadzone we Francji, ograniczając się tylko do podania informacji o zastosowaniu ISBD w *Bibliographie de la France*, a przecież bibliotekarze tego kraju czynnie uczestniczą w międzynarodowych komisjach IFLA do spraw katalogowania³. Podobnie potraktował Włochy, które także mają duży wkład w dzieło unifikacji zasad katalogowania alfabetycznego.

W piśmiennictwie polskim nie ma podobnej publikacji, która ukazywałaby w sposób kompleksowy prace nad ujednoczeniem zasad katalogowania alfabetycznego w skali międzynarodowej, co jest z pewnością dużą stratą dla środowiska bibliotekarskiego. Problematykę tę podejmuje w swych publikacjach Maria Lenartowicz, Jan Baumgart, Jadwiga Kołodziejska, Janina Pelcowa. Brakuje jednak takiego studium jak recenzowana tutaj praca i w tym leży jej wielka wartość dla polskiego użytkownika.

Maria Juda

¹ ISBD(S) *International Standard Bibliographic Description for Serials*. London 1977; ISBD(CM) *International Standard Bibliographic Description for Cartographic*

Materials. London 1977; *ISBD(NBM) International Standard Bibliographic Description for Non-Book-Materials*. London 1977; *ISBD(Music) International Standard Bibliographic Description for Printed Music* (w opracowaniu); *ISBD(Old Books) International Standard Bibliographic Description for Old Books* (w opracowaniu); *ISBD(AN) International Standard Bibliographic Description Analytics* (w opracowaniu).

² J. Pelcowa: *Uniwersalna rejestracja bibliograficzna (Universal Bibliographic Control — UBC)*. *Przegląd Biblioteczny* 1976 R. 44 z. 2 s. 150.

³ J. Baumgart: Sesja Rady Naczelnej IFLA w Kopenhadze w 1969 r. *Przegląd Biblioteczny* 1972 R. 40 z. 2 s. 211.

Autorstwo wieloosobowe w jugosłowiańskiej instrukcji katalogowania

Dziewięć lat po Międzynarodowej Konferencji IFLA na temat zasad katalogowania (Paryż 9—18 października 1961 r.), Društvo Bibliotekara Hrvatske wydało pierwszą część nowej instrukcji katalogowania, zgodnej z ustalonymi na konferencji zasadami. *Instrukcję i podręcznik*¹ opracowała Eva Verona, przewodnicząca jugosłowiańskiej komisji katalogowania, referentka konferencji paryskiej i autorka wielu publikacji o tematyce katalogowania i o międzynarodowych pracach na ten temat.

Dwa główne problemy hasła katalogowego — wybór i forma hasła — zostały tu rozwiązane w sposób zgodny z ustaleniami międzynarodowymi. Nieznaczne odstępstwa od zaleceń międzynarodowych, dotyczące zagadnień marginesowych, autorka wyjaśnia i uzasadnia w części podręcznikowej *Pravilnika* zawierającej dodatki do instrukcji.

Instrukcja składa się ze 175 paragrafów; problemy autorstwa wieloosobowego omawiane są w ośmiu paragrafach: § 11 — publikacje zawierające dzieło dwóch lub trzech autorów; § 12 — publikacje zawierające dzieło czterech lub większej ilości autorów; § 13 — publikacje zawierające dzieło z dodatkiem innego autorstwa; § 50 — zbiory dzieł różnych autorów, względnie dzieł anonimowych opublikowane pod wspólnym tytułem; § 51 — zbiory dzieł różnych autorów, względnie dzieł anonimowych opublikowane bez wspólnego tytułu; § 54 — antologie dzieł różnych autorów względnie dzieł anonimowych; § 55 — zamknięta wydawniczo całość (wydawnictwo zwarte), składająca się z samoistnych wydawniczo części zawierających dzieła różnych autorów; § 57 — prace zbiorowe.

Ogólne zasady wyboru hasła dla opisu publikacji wieloosobowych obrazuje poniższa tabela. Używany tu termin „autor” oznacza zarówno osobę fizyczną, jak i ciało zbiorowe.

Przedmiotem opisu katalogowego według Verony jest publikacja (publikacja). W tekście *Zasad*² przedmiot opisu określany jest terminem „dzieło” (work, oeuvre). Verona wyraźnie rozgranicza te dwa terminy nadając im ściśle określony zakres pojęciowy. Dzieło (djelo) w rozumieniu *Pravilnika* jest jednostką literacką, natomiast publikacja — to „drukami lub inną techniką powielony duchowy produkt w jednej lub więcej częściach wydawniczych, względnie jednej lub wielu luźnych kartach”³. Precyzyjne ustalenia terminologiczne w omawianym przedmiocie mają, niewątpliwie, źródło w dyskusji, która toczyła się na konferencji paryskiej, w spr-